

---

## Havasi Virág

# A közösségfejlesztés módszertani gazdagságáról és alkalmazási területeiről<sup>1</sup>

*This paper aims to present the history, trends, methods, situation and possibilities of community development concentrating mainly but not exclusively on Hungarian events and phenomena. After introducing the concepts of community and community development, I summarise the history and classical methodology of the Hungarian community development workers. Then I turn my attention to the new methods of community development, with a special emphasis on the use of arts and media. I will also examine the dilemmas and conflicts which arise during the process of establishing and functioning of official civil society organisations and how these processes effect the community itself.*

**Keywords:** *community development, media, drama, art, music, dance, civil society organisation*

E tanulmányban a közösségfejlesztés történetét, irányzatait, módszereit, helyzetét és lehetőségeit szeretném áttekinteni elsősorban, de nem kizárólag a hazai eseményeket, jelenségeket alapul véve. A közösség és közösségfejlesztés fogalmainak körül járását, majd a magyar közösségfejlesztés történetének és klasszikus módszereinek bemutatását követően újabb típusú magyar módszertani kísérletekről nyújtok egy összefoglaló képet. Ebben az írásban elsősorban a művészetek valamint az új típusú média nyújtotta lehetőségek kerülnek a figyelem fókuszába, a közösségi vállalkozás témakörével egy jövőbeli cikkben foglalkozom majd. A tanulmány záró részében egy esettanulmány révén veszem számba azokat az ellentmondásokat és kihívásokat, melyekkel egy közösségnek szembesülnie kell, ha szervezeteket alakít. Az elemzés folyamán igyekszem kitérni arra, hogy a közösségi szociális munka keretében az adott módszereket alkalmazzák-e, vagy ha nem, akkor lehetséges, illetve szükséges lenne-e alkalmazásuk.

---

<sup>1</sup> A FÖNIX ME” – Megújuló Egyetem felsőoktatási intézményi fejlesztések a felsőfokú oktatás minőségének és hozzáférhetőségének együttes javítása érdekében EFOP 3.4.3-16-2016-00015 projekt keretében a 4-es „Társadalmi felzárkóztatás” című részprojektben a Főnix Program keretében született tanulmányok.

A közösségfejlesztés a Community Development Challenge Report (CDCR) meghatározása szerint: „Egy sor érték és gyakorlat, melyek speciális szerepet töltenek be a szegénység és hátrányos helyzet legyőzésében, a társadalmat a gyökereinél fűzik szorosabbra és mélyítik a demokráciát. Létezik egy közösségfejlesztő szakma is, melyet nemzeti sz tenderdek, egy sor elmélet és gyakorlati tapasztalatok definiálnak, s amely a múlt századon végig vonult. Vannak aktív polgárok, akik közösségfejlesztési technikákat alkalmaznak önkéntesként, és vannak más szakértő szervezetek, melyek a közösségfejlesztő megközelítést vagy annak egyes aspektusait alkalmazzák.”<sup>2</sup>

A CDCR definíciójának első fele azokra a közösségfejlesztő folyamatokra utal, melyek a marginális helyzetű csoportok megerősítésére szolgálnak és ezek egy hangsúlyos irányzatát képezik a közösségfejlesztésnek. A definíció második fele azonban „megengedi” hogy közösségfejlesztésnek tekintsük azt is, amikor a pedagógus az iskolában vagy osztályban, a szervezetfejlesztő a csapatépítésen, a szociális munkás bennlakásos intézményben vagy kliensei körében végzi e tevékenységet. Mint ahogy azt is, amikor az átlagpolgár saját környezetében próbál közösséget formálni, mert annak hiányát érzi.

Varga és Vercseg „Közösségfejlesztés” című könyvükben a közösségfejlesztő folyamatot az előbbi definícióhoz képest másképp használják, leszűkített értelemben. „A közösségfejlesztési folyamat egy településen a lakosság megszólításával és bevonásával – aktivizálásával – kezdődik, majd a problémák felismerésével és azok nyilvánossá tételével folytatódik, melynek során mind többen kapcsolódnak a folyamathoz, és jutnak el a közösségben megfogalmazódó feladatok felismeréséhez és közösségi megoldásához, mégpedig ismereteik és képességeik fejlesztése útján, a lehetséges partnerekkel együttműködve”<sup>3</sup>

E leírásból látható, hogy a magyar gyakorlat egy szűkebb, kifejezetten a lakóhelyi környezetre koncentráló tevékenységegyüttes (volt sokáig). Ugyanakkor ez a megközelítés sem „csak” a szegények körében végzendő fejlesztési folyamatokat foglalja magában, helye van egy középosztály által lakott városi lakótelepen (pl. a miskolci Avason), vagy a Bakony falvaiban.

Észak-Európában a közösség képzetéhez kapcsolódó tevékenységek, feladatok elsősorban a magas szintű szociális ellátórendszer dimenziójában jelentek meg, Olaszországban a szociális szövetkezetekhez kapcsolódva, tehát sokkal inkább gazdasági területen. Írországban és Angliában elsősorban a

---

<sup>2</sup> Community Development Challenge Report.

<http://www.cdf.org.uk/SITE/UPLOAD/DOCUMENT/communitydevelopmentchallenge.p df>  
(Retrieved 2009-02-13.)

<sup>3</sup> Varga-Vercseg, 1998: 86

lokalitásra vonatkozó jelentése, jelentősége volt a közösségfejlesztésnek, míg Hollandiában a szó mindig is „háromdimenziós” volt: egyaránt vonatkozott lokális, speciális (pl. nők, fiatalok, bevándorlók) és funkcionális (pl. lakásszövetkezetek) csoportokra.<sup>4</sup>

Nem csak országonként más és más a közösségfejlesztés beavatkozási területe, hanem adott országon belül időben is változhat. Így például Kanadában a 30-as évektől a felnőtt oktatás és szövetkezeti mozgalmak jelentették a tevékenység fókuszát, majd erős figyelem terelődött a marginalizált csoportokra, még később törekvés, hogy az egészségügyi és szociális intézmények adaptálják a közösségfejlesztési stratégiákat.<sup>5</sup> Hasonló hangsúly eltolódások, illetve a módszer alkalmazásának expanziója sok más helyen is lejajlott.

A közösségfejlesztés, mint szakmai tevékenység megszületése a demokráciához és civil társadalomhoz kötődik. Országonként eltérő időpontra esnek a közösségfejlesztő tevékenységek kezdetei. Legkorábban az UK-ban jelentek meg, ahol az első settlement ház, a Toynbee hall 1884-ben nyílt meg. Nem sokkal később (1889) követte ezt az USA-ban a Chicago's Hull house létrejötte. A settlement mozgalommá vált, aminek kapcsán meg kell jegyezni, hogy szemléletében eltérő volt, mint a mai programok, a tevékenységek egy részét átvették a nagy szociális ellátó rendszerek. Ami közös a settlement mozgalom és a mai közösségfejlesztő tevékenységben, az a közösségi tér kitüntetett szerepe és a képessé tevés, mely a settlement mozgalmak esetében diplomások adott közösségbe költözésével, mintegy mintaadással és kultúra közvetítéssel zajlott.

Később a kontinensünk nyugati felében, majd Kelet-Európában is megjelentek a közösségfejlesztők, nemzetközi szakmai szervezetük a CEBSD (Combined European Bureau for Social Development), majd EUCDN (European Community Development Network), melynek egyetlen kelet-európai tagszervezete a magyar Közösségfejlesztők Egyesülete (KÖFE).<sup>6</sup> Ezen kívül spanyol, olasz, portugál, angol, holland, belga, német, francia, és svéd nemzeti képviselő van jelen e hálózatban, jelezve talán azt is, mely országokban tekinthetjük erősebbnek a közösségfejlesztő törekvéseket.

Mára a világ minden régiójában folynak közösségfejlesztő tevékenységek, Ausztráliától és Új-Zélandtól Hongkongon át Dél-Afrikáig. Mindez az eszköztár

---

<sup>4</sup> Farkas, 2010

<sup>5</sup> Henderson-Vercseg, 2010

<sup>6</sup> <http://eucdn.net/who-we-are/>,

[http://kka.hu/\\_Kozossegi\\_Adattar/PAROLAAR.NSF/ac17badd073f25168525670c00816aef/426b0950421264a88525663b007ed203?OpenDocument](http://kka.hu/_Kozossegi_Adattar/PAROLAAR.NSF/ac17badd073f25168525670c00816aef/426b0950421264a88525663b007ed203?OpenDocument)

színesedésével jár, hiszen az ötletek, módszerek „körbejárják” a glóbuszt. Magyarországon is volt kísérlet bangladesi, brazíliai vagy éppen venezuelai módszer adaptációjára (Isd. később).

Meg kell jegyezni, hogy a kifejezés maga, mely leírja a tevékenységet, országról-országra változik (közösségi munka, közösségi akció, közösségszervezés, közösségi szociális munka, társadalmi-kulturális animáció). Van, ahol nem használják a közösség szót sem, mert az nem létezik, mint Svédországban, vagy pedig negatív konnotációi miatt. Ez utóbbira példaként Henderson és Vercseg Németországot, Gorman Franciaországot hozza. <sup>7</sup> Az eltérő kifejezések némileg eltérő tevékenységeket és cselekvőket fednek le.

Murray értelmezésében a közösségi munka a szociális munka három típusa közül az egyik - az egyénnel és csoportokkal végzett szociális munka mellett. Rothman pedig a közösségi szociális munka három modelljének egyikeként azonosítja a közösségfejlesztést, a közösségi akció és közösségi tervezés mellett. A közösségfejlesztés folyamatában a fő cél az önépítés, közösségi érzés (ki)fejlesztése, mely folyamatban a szociális munkás katalizátor. A közösségi tervezés esetében a közösség a megbízó, a szakember pedig kidolgozza az adott probléma megoldási módját. A közösségi akció esetében a szociális munkás lázít, agitál, a közösséget egy igazságtalan helyzet elleni fellépésére biztatja, önmaguk megszervezésében segíti.<sup>8</sup> A három kifejezés közül a közösségi tervezés rothmani értelme egészen más hazai viszonylatban, hisz itt arra a folyamatra utal, amikor a közösség maga tervezi meg az adott kérdés megoldását. A közösségi akció pedig leginkább a közösségszervezéssel (community organisation) mutat rokonságot. Ez utóbbi esetben hangsúlyos a tiltakozás elem, nyomásgyakorlás a hatalomra. A közösségszervezési folyamat során a résztvevők gyakran közösséggé kovácsolódnak, ilyen értelemben itt is zajlik közösségfejlesztés-fejlődés.

A közösség szónak is számtalan definíciója létezik, ezek közül a közösségfejlesztők gyakran használják Warren (1957) és Schoenberg (1979) megközelítéseit. Az első a funkcionalitás, a második az életképesség szemszögéből ragadja meg a jelenséget, fogalmaikkal egyben kijelölik az utat a közösségfejlesztők számára, megfoghatóbbá teszik, hogy mi is az, amit fejleszteni lehet/kellene.

Schoenberg szerint életképes az a közösség, melyben „a lakosok együttműködnek annak érdekében, hogy a legkülönbözőbb

---

<sup>7</sup> Franciaországban a közösségfejlesztés (development communautaire) kifejezés a kirekesztés, gettósítás, elzárás és erőltetett integráció mellékjelentéseket hordozza magában. (Gorman, 2002)

<sup>8</sup> Zastrow, 1994

szempontú hatással legyenek a helyi társadalom szabályaira; melyben a lakosok a közösségi életre vonatkozó célokat tűznek ki maguk elé, és képesek is e célok megvalósítására”<sup>9</sup>

Warren (1957) úgy gondolja, ha a közösség valóban létezik, akkor annak az azonos földrajzi elhelyezkedésben, amely a fizikai és lelki biztonságot otthontként nyújtja, az alábbi öt funkciónak kell megfelelnie:

1. A szocializáció, melyen keresztül a közösség bizonyos értékeket olt tagjaiba;
2. A gazdasági boldogulás funkciója – a közösség megélhetési lehetőséget biztosít tagjainak;
3. Társadalmi részvétel, teljesítve a társasági élet iránti általános igényt;
4. Társadalmi kontroll, megkövetelve a közösség értékeinek betartását;
5. Kölcsönös támogatás, mely folyamat segítségével a közösség tagjai megvalósítják azokat a feladatokat, amelyek túl nagyok, vagy túl sürgősek ahhoz, hogy egy egyedülálló személy kezelni tudja.<sup>10</sup>

Számomra talán Dékány István közösség definíciója ad még hozzá legtöbbet a kérdéskörhöz, aki a közösséget a szervezettől határolja el és határozza meg jelenségeiket egymáshoz viszonyítva. A közösségek élettel teli, érték- és érzelmetelített, tradícióval rendelkező entitások, melyek hosszú távú tagsággal, intenzív, meleg kapcsolatokkal jellemezhetők. A szervezetek ezzel szemben részleges, egycélú, érték- és normaszegény képződmények, melyekben a tagság átmeneti, a kapcsolatok hűvösek, részlegesek, rövid távúak.<sup>11</sup>

Thomas a közösségi munkások, közösségfejlesztők működésének három szintjét határozza meg: a programszerű, az intézményes és a projektszerű szintet. A *programszerűen* dolgozók a szakma elitje: kutatók, szakértők, akik nagy országos projektekben, kísérletekben vesznek részt, a rendelkezésükre álló erőforrások, infrastruktúra, nyilvánosság-csatornák révén viszonylag nagy befolyással bírnak.

Az *intézményes* feltételek között dolgozó fejlesztők (pl. népjóléti, oktatási, önkormányzati, várostervezési, stb.) szervezetekben stabilnak mondható munkaviszonnyal, fix fizetéssel, normatívnak tekinthető elvárásokkal dolgoznak. Veszélyeztetettségük okai, hogy többnyire elszigetelten, nagy munkaszervezetekbe ágyazva munkálkodnak, a munkahelyi környezetük

<sup>9</sup> idézi: Péterfi, 2009: 82

<sup>10</sup> Warren, 1957

<sup>11</sup> Dékány, 1943

gyakran érdektelen vagy ellenérdekelt, gyakran jellemzi tevékenységüket forráshiány, kiszolgáltatottak a megbízási igényeknek, a napi adminisztrációs terhek nehezítik munkájukat, a hivatali elvárások és keretek nagy valószínűséggel gátolják szakmai fejlődésüket, előbb-utóbb maguk is hivatalnokokká válnak.

A *projektszerűen* dolgozó fejlesztők nehézségei az ideiglenesség (korlátozott, általában két-három éves projektidő), alulfinanszírozottság, a magánélet és a munka elválasztásának nehézségei, magányos terepmunka, stb.<sup>12</sup>

Nem szól Thomas azokról, akik belülről próbálják meg azt a közösséget fejleszteni, melynek maguk is tagjai, nevezhetjük ezt a nulladik szintnek.

A magyar viszonyokról Gosztonyi megállapítja, hogy a szociális munkások problémakövető, míg a közösségfejlesztők expanzív, preventív hozzáállásúak.<sup>13</sup> Kérdés, hogy így van-e, így fog-e és így kell-e maradnia a helyzetnek. A szociális törvény jelenleg is tartalmazza, hogy családsegítés keretében biztosítani kell –többek között– közösségfejlesztő programok szervezését (1993. III. tv. 64 § (4) d). A Terézvárosi Családsegítő Szolgálat, mely 1985-ben nyitotta meg kapuit, már akkoriban sikeresen alkalmazta a közösségfejlesztés szemléletét és módszereit.<sup>14</sup> Egy másik lehetséges megoldás a miskolci Avas lakótelepen a családsegítő központ és a közösségfejlesztő (Dialóg) egyesület szimbiózisa: egy épületben vannak, jó munkakapcsolatban, az egyesület jelzőrendszerként is működik, a családsegítő pedig klienseit becsatornázza a közösségfejlesztési folyamatokba. A későbbiekben a módszerek bemutatásakor mindig jelezni fogom, ha egy-egy módszer, technika utalt talált a magyar szociális szféra irányába, vagy ha helye lenne benne.

---

<sup>12</sup> Thomas, 2007

<sup>13</sup> Gosztonyi, 2008

<sup>14</sup> Lásd erről Gosztonyi, 1998

## I. A hazai közösségfejlesztés vázlatos története

A közösségfejlesztés előzményei Magyarországon a 70-es években az egyetemi klub- és önképzőköri mozgalmak voltak, megnyílt az R-Klub, megalakult a SZKÉNÉ Műegyetemi Színpad. Az „Egyetemisták a közművelődésért” önkéntes mozgalom keretében mintegy 200 művelődési házat mértek fel a műegyetemisták szakjuknak megfelelő szempontból és közülük egyet, a kunszentmiklósi felújítottak. Volt olyan kísérlet is, mely során két hetet helyi közösségekben éltek a diákok, vizsgálták az ott lakók életkörülményeiket, majd bemutatták tapasztalataikat a helyszínen és az egyetemen.<sup>15</sup>

1973-ban került a Magyar Művelődési Intézethez (MMI) Varga A. Tamás, akinek a nevéhez kötődtek az előbb említett kezdeményezések. Ekkortól az MMI Közösségfejlesztési osztálya (illetve annak elődje, a Népművelési Intézet Művelődési Otthonok osztálya) töltötte be a módszertani központ szerepét nagyon sokáig. Az MMI későbbi súlyvesztését, illetve azt, hogy szerepét más intézmény(ek) vették át, jelzi munkatársainak fokozatos fogyása (a kezdeti 14 fő-ről 2010-re 2-re főre csökkent).<sup>16</sup>

1976-tól Beke Pál és Varga A. Tamás vezette „Nyitott ház” közművelődési kísérletben a részvevő 20 művelődési ház ban animátorok bátorították a betérő lakosokat tájékozódásra, kapcsolatok kialakítása, képességeik kipróbálására és fejlesztésére, művelődési szükségleteik felismerésére és kielégítésére. Az egymástól tanulás, mint felnőttoktatási módszer, a hétköznapi kultúra rehabilitálásának és fejlesztésének gondolatai jegyében működtek e házak.<sup>17</sup>

A nyolcvanas években intenzív szakmafejlesztő tevékenység zajlott. A szakmafejlesztő mag (Varga A. mellett Bali Pap Ferenc, Beke Pál, Markolt Endre, Péterfi Ferenc, Vercseg Ilona és mások) egy szakmai kollégium jellegű szerveződés keretében a nyolcvanas évek közepére kinevelte a második nemzedéket is, aminek tagjai szintén a népművelési hálózathoz kerültek ki.

Megindult a nemzetközi kapcsolatépítő munka, először Franciaország irányában: „Sok mindent tanultunk ott, sok mindent beépítettünk a saját gondolati rendszerünkbe (például az animáció vagy a helyi fejlesztés

---

<sup>15</sup> Varga-Vercseg, 1998

<sup>16</sup> Farkas, 2010

<sup>17</sup> Varga-Vercseg, 1998

fogalmát), de igazából azt a típusú közösségfejlesztést, amit mi gondoltunk, ami a szükségletekre épül, amit az emberek önszerveződő módon csinálnak, amihez mi szakmai segítséget adunk, azt nem találtuk meg”.<sup>18</sup> A francia vonalat idővel felváltotta az angol vonal, mely szakmai tevékenysége jobban találkozott a hazai elgondolásokkal.

A 80-as évek elején indultak egyes településekhez, Budapesten lakótelepekhez, szomszédságokhoz kötődő, ma már klasszikusnak nevezhető közösségfejlesztő kezdeményezések (a Bakonyban, Újpalotán, Dombóváron, Csurgón és más helyszíneken). Ezek már a külföldről átvett és itthon kidolgozott módszertannal kísérleteztek, vezetőik a közösségfejlesztés első generációjához tartozó népművelők, valamint az azóta kinevelődött második generációs fejlesztők voltak. Szintén ekkor zajlott a helyi lakosok, építészek és közösségfejlesztők együttműködésében a faluház-építő mozgalom. A települések közötti szomszédolás, látogatások, tapasztalatcserék indultak, idővel nemzetközi viszonylatban is (pl. francia-magyar lakossági- és települési cserék), melyek mind az élményszerű, egymástól való tanulás jegyében folytak.<sup>19</sup>

Szintén a nyolcvanas évektől kiemelkedő szerepe lett a helyi nyilvánosság megteremtésének, kiterjesztésének. E munka első lépései a kistelepülési kalendáriumok szerkesztése és helyi lapok kiadása voltak, melyek születéséhez olyan jellegű közösségi aktivitásra volt szükség, ami akkoriban szokatlanak, olykor veszélyesnek tűnt. Az új évezredben hangsúlyeltolódás jelent meg a helyi újságok kiadása, valamint a kisközösségi rádiók működtetése irányába. Az úttörő (budapesti székhelyű) Civil Rádió indulását (1995) követően sorra alakultak a minden esetben civil háttérű kisközösségi rádiók, s mára az ebből a folyamatból született Szabad Rádiók Magyarországi Szervezete több mint 100 tagrádiót számlál.<sup>20</sup>

Községfejlesztők Egyesülete 1989-ben alakult, alapszabálya szerint „segíti, szervezi a közösségfejlesztők-szervezők tevékenységét”. Az egyesület számos kezdeményezés és projekt gazdája, jelentős eredményeket ért el mind a település- illetve közösségfejlesztés terén működő civil szervezetek létrejöttének generálása, mind a közösségfejlesztői tudás átadása terén.

Községfejlesztői ismereteket a rendszerváltás előtt a népművelő képzés keretében oktattak, szakképesítést is adó közösségfejlesztő-szervező képzést 1990-ben, az új szakképzési rendelet megjelenése után lehetett indítani.<sup>21</sup> Jelenleg közösségfejlesztő animátor szerepel az OKJ-ben, melyet iskolai

---

<sup>18</sup> Interjúrészet, idézi: Farkas, 2010

<sup>19</sup> Varga-Vercseg, 1998, Farkas, 2010

<sup>20</sup> Lásd. <http://www.szabadradiok.hu>

<sup>21</sup> Varga-Vercseg, 1998



előképzetség nélkül végezhetnek az érdeklődők. 1995-ben alakult meg a Civil Kollégium Alapítvány, mely a kunbányai tanyasi iskola épületét és területét vásárolta meg, újította fel, s rendezte be képzési központnak. A Kollégium azóta is intenzív képzési tevékenységet folytat: a Közösségfejlesztők Egyesületében működő szakemberek által vezetett 120 órás közösségfejlesztői képzés tematikus moduljainak oktatása mellett helyi vagy tematikus közösségek, csoportok alkalmi képzéseinek, tréningjeinek is helyet ad, illetve rendszeresen szervez tanácskozásokat, konferenciákat, s minden évben itt zajlik a Közösségfejlesztők Nyári Egyeteme is.

1994-től indult el a felsőoktatásban is a közösségfejlesztői ismeretek oktatása, eleinte szociológia és szociális munkás képzés keretein belül, majd önálló szakokként. Pillanatnyilag létezik *Közösségi- civil szervező* felsőfokú szakképzés keretében, *Közösségi és civil tanulmányok* MA, *Közösségszervezés* BA (e kettőt az ELTE és KÖFE közösen dolgozta ki, az előbbi kettő, utóbbi kilenc felsőoktatási intézményben tanulható), szakirányú továbbképzések pedig a *Közösségi animátor és Interdiszciplináris közösségi munka* (Debreceni Egyetem), valamint az *Interprofesszionális közösségi munka* (Széchenyi Egyetem).<sup>22</sup> Információt a témában más forrásból is szerezhetünk, az 1991-ben alakult Közösségi Kapcsolat Alapítvány elektronikus formában gyűjti és teszi hozzáférhetővé a közösségfejlesztés területén keletkezett publikációkat, nyilvános dokumentumokat. A Közösségi adattár a kofe.hu honlapról is elérhető.

Az 1992-ben alapított Közösségszolgálat Alapítvány részben brit mintára próbált országos irodahálózatot szervezni. 2004-ben megalakult és 2010-ig működött a Közösségi Kezdeményezéseket Támogató Szakmai Hálózat (Köztámháló), melynek „gazdája” a KÖFE volt. A fő célkitűzései között szerepeltek formális vagy informális helyi, illetve közösségi kezdeményezések felkutatása, támogatása, a közösségfejlesztői szakma továbbfejlesztése. A program anyagi hátterét az ICsSzEM biztosította.<sup>23</sup>

2000-2005 között egyéb hálózatépítő és közösségfejlesztői munkák is folytak az országban (pl. a Soros Alapítvány által támogatott cigányprogram, vagy a települési egészségtervek kidolgozására irányuló projekt, a Moss Alapítvány által támogatott projektek).

A 2004-es EU-s csatlakozás után megnöttek a rendelkezésre álló források. Tengernyi projekt zajlott, részben zajlik, melynek fő vagy másodlagos célkitűzése a közösségek fejlesztése (pl. felzárkóztatási és vidékfejlesztési

---

<sup>22</sup> felvi.hu

<sup>23</sup> Farkas, 2010

projektekben). E folyamatnak azonban árnyoldalai is vannak, különösen a mélyszegénység körében végzett tevékenységeknél. Sok esetben a helyi közösség bevonása formális, érdekeik így meg sem jelennek a tényleges eredmények között. Gyakori tapasztalat, hogy a „célcsoport” életében nem sok minden változik, viszont mások jól megélik a projektekből. Mindkét említett tényező a fejlesztő tevékenységek, programok hitelességét ássák alá és a következő kísérletben részt vevőknek már nehezebb feladatuk lesz. További probléma, hogy sok projektben kapnak a részvételért pénzt a célcsoport tagjai, így amikor később önkéntesként szólítódna meg, arra már nincs kedvük. Legbeszédesebb példa erre, mikor az egyik tanoda programban a tanárok vállalták, hogy a felnőttekkel is foglalkoznak, lehetővé téve számukra az általános iskola befejezését (a Lehetőségek iskolája keretében vizsgát tehettek a hiányzó évfolyamok anyagából). A szülők, miután megtudták, hogy ezért pénzt nem kapnak, először nem is akartak részt venni a kezdeményezésben. Később szerencsére a józan ész felülkerekedett és mégis többen bekapcsolódtak és fejezték be ily módon általános iskolai tanulmányaikat. Előfordul az is, hogy a sikeres pilot projektet követően nem lesz folytatása az adott kísérletnek, további forrás, vagy az alkalmazás valamilyen módja nélkül (pl. IDA vagy Kiút program, melyekről lentebb, illetve egy további tanulmányban szólunk részletesebben.) Az sem példa nélküli, hogy az egyik projekt eredményeként létrejött cigány civil szervezet később pont az ő létrehozásában segédkező szervezetnek lesz versenytársa- s marad alul.

## II. A KÖFE módszertan röviden

A magyar közösségfejlesztők értelmezésében – miként fentebb említettük – a közösségfejlesztés a helyi közösségek társadalmi-kulturális fejlesztése az állampolgárok által. Ebben a folyamatban kulcstényezők az akció, aktív polgárok, közösségi csoportok, és ezek hálózatai. A közösségfejlesztő feladatai pedig a bátorítás, információ átadás, kapcsolat-építés, a közösségek hálózatainak kialakításában való segítségnyújtás, és a közösségek más módon való erősítése.

A közösségfejlesztés lépéseit Varga és Vercseg írásaikban az alábbiakban azonosítják: mozgások létrehozása, cselekvő tényezők összegyűjtése, helyzetfeltárás, közösség véleményének, cselekvési potenciáljának feltárása, célok rangsorolása, képzések, tevékenységek, projektek beindulása, partnerek keresése, aktivizálása, majd a szerteágazóvá vált munkák koordinálása (megvalósítások továbbblendítése, a bátorítás, a figyelemmel kísérés, az információnyújtás, a kapcsolatok szervezése). Az aktivizáló (máshol: katalizáló) módszerek között mutatják be a szerzők:

- az önszervező-köri mozgalmakat (helytörténeti, településszépítő, környezetvédő, természetvédő, virágosítási mozgalmak, szívesség szolgálat, tankatalógus, párbeszéd kör, tanuló kör, önképző kör),
- a helyi jelentős személyiségekkel, véleményformálókkal készített egyéni interjúkat;
- a nyilvános-közösségi beszélgetéseket;
- a „jövőműhely” módszert;
- a közösségi felmérést.

Maguk is utalnak rá, hogy az aktivizáló módszerek egy része a helyi nyilvánosságot fejleszti (pl. kalendárium szerkesztése, helyi médiumok létrehozása és működtetése), mások az együttműködést fejlesztik (pl. nyilvános gyűlések, tüntetések szervezése, lobbizás, PR, egyesületek szervezése), illetve a települések feltárására szolgálnak, vagy gazdaságfejlesztési jellegűek. <sup>24</sup> E módszerek működését le is írják, így e tanulmányban ezekre részletesen nem térek ki.

Azt viszont megjegyzem, hogy a különböző módszerek fázisokhoz rendelése, címkézése nem egyértelmű, hiszen vannak olyan aktivizálóknak tekintett technikák, amik alkalmazása egy másik helyszínen maga a cél, illetve

---

<sup>24</sup> Varga-Vercseg, 1998

eredmény, a tevékenység, melyet folyamatosan végezni kívánnak az érintettek (pl. kismama klub).

A továbbiakban olyan eszközöket szeretnék bemutatni, melyek a szerzőpáros által nem kifejtettek, de hazánkban alkalmazást nyertek a közösségfejlesztés területén.

### III. Új utak és szereplők a hazai közösségfejlesztésben

A közösségfejlesztő tevékenységeket az első évtizedekben –mondhatni uralta az MMI, majd KÖFE köré szerveződött szakmai műhely. A képzési helyek, valamint a finanszírozási források bővülésével újabb és újabb szereplők kapcsolódtak be, sok esetben új módszereket is hozva. A forrásbővülés oka az ország Európai Unió csatlakozása, miként azt korábban említettem.

Időközben egy közösség-szervező irányzat is kialakult, mely inkább politikai fókuszú, leszakadt illetve sérülékeny csoportokat szervez és tesz képessé érdekeik érvényesítésére, a nyomásgyakorlás különböző technikáit alkalmazva. A rothmani modellben ez a tevékenység a közösségi akcióknak felel meg. Az irányzat gyökerei az Egyesült Államokba nyúlnak vissza, a módszertani alapokat Saul Alinsky munkássága teremtette meg (de előzményei a munkásmozgalmi, nőjogi és rabszolga felszabadítási mozgalmak voltak). Hazánkban a Civil Kollégium Alapítvány vállal kezdeményező szerepet terjesztésében, tréningek, képzések keretében számos amerikai közösség-szervező járt már itt, illetve rendszeresen van mód amerikai tereptapasztalat szerzésére is. 2011 óta rendszeresen vannak közösség-szervezési műhelytalálkozók, működik egy levlista.<sup>25</sup> E tevékenységek finanszírozásában nagy szerepe a Nyílt Társadalom Alapítványoknak van.

#### III.1. Autonómia projektek

Az Autonómia Alapítvány ugyan nem új szereplője a hazai közösségfejlesztésnek, hiszen 1990-ben jött létre a civil társadalom fejlődésének elősegítésére. Tevékenységei között szerepelt cigány közösségek támogatása közösségfejlesztéssel kísért gazdaságfejlesztési programokban. Elsősorban mezőgazdasági projekteket támogattak un. „gyutacs pénz”-zel és kamatmentes hitellel. Ami miatt itt is szó esik róla az az, hogy az utóbbi időben profilt váltott a szervezet és pilot projekteket valósít meg, melyek a közösségfejlesztés módszertani eszköztár szélesítését (is) szolgálják. Az utóbbi idők programjai közül közösségfejlesztés szempontjából kiemelkedő fontosságú az esélykassza kutatási projektjük és az IDA.

<sup>25</sup> Lásd. <https://kozossegszervezes.wordpress.com/>

A - spanyol mintára<sup>26</sup> létrehozott - esélykassza programban 10 hátrányos helyzetű településen a bekapcsolódó részvevők pénzügyi képzést és mentorálást kaptak, majd esélykassza csoportot alakítottak. Az esélykassza működési szabályait részben a csoporttagok határozták meg, alakították ki, az alapítvány mentorának segítségével. Az esélykassza működésének lényege, hogy a csoport tagjai kis összegű „részvényekkel” lépnek be a CAF (comunidades autofinanciadas) – csoportba, ami a későbbiekben számukra kölcsönt nyújt. A csoport tagjai döntenek arról, hogy adnak-e kölcsönt a kérelmezőnek, mennyit (azaz eredeti betétjének hányszorosát), mekkora kamatra és milyen visszafizetési határidővel. A program alkalmas hirtelen felmerült fizetési igény kielégítésére és fejleszti a csoporttudatot, a demokratikus döntéshozatali kultúrát. A többszörösen hátrányos helyzetű, megtakarítással nem rendelkező családok pl. egy családtag halála vagy betegsége esetén gyakran uzsoráshoz fordulnak, hogy ki tudják fizetni a nem tervezett pénzügyi terheket. Ehelyett fordulhatnak az esélykasszához. A visszafizetés valószínűségét növeli a csoportnyomás.

Az IDA (Individual Development Account) lakásprogramban a részt vevők lakhatással kapcsolatos, előre meghatározott célra gyűjtöttek előre meghatározott havi fix összeget. Egy település esetén minden ember ugyanarra a célra gyűjtött. A program végén a megtakarításnak megfelelő támogatást és igény esetén azzal arányos hitelt tett hozzá az alapítvány. A meghirdetett célhoz kapcsolódóan a részvevők képzésben is részesültek, pl. sok közösség téli tüzelőre gyűjtött, ők energiatakarékosságról, biobrikett készítésről szereztek hasznos ismereteket. Voltak házszigetelés, kályhaépítő programok is - ezek kombinálhatóak voltak közmunka-programokkal. A sikeresen megvalósult projektekből minden esetben egy megerősödött közösség került ki.

### *III.2. Újabb típusú média projektek*

A helyi és közösségi média mindig is a közösségfejlesztés szolgálatában állott, először a kalendáriumok szerkesztésével, majd helyi lapok, közösségi rádiók létrehozásával - ahogy arról korábban már szó volt. Itt olyan kezdeményezéseket mutatok be, ahol bizonyos értelemben speciális a célcsoport, s ennek révén az egész folyamat is.

A tomori cigányok 2001-2004 között az Autonómia Alapítvány finanszírozásával, a Rom Som Alapítvány keretében (melyet még egy

---

<sup>26</sup> <http://ajuntament.barcelona.cat/pactedeltemps/es/buenas-practicas/acaf-asociaci%C3%B3n-de-comunidades-autofinanciadas>

budapesti szociológus nő vezetett) kecskéket tartottak, s a befolyó bevételekből a házaikat rakták rendbe, a gyerekeiket iskoláztatták, és szerezték meg első projektmenedzsmenti tapasztalataikat. Már ezekben a kezdeti időkben jártak különféle média képzésekre a helyi fiatalok. 2002-ben tudatosan társadalmi tőke keresésébe fogtak - a közeli nagyváros fő utcájának ajtóin kopogtatott vezetőjük segítséget keresve, így találtak a Közösségfejlesztők Egyesületével, aminek helyi aktivistái egy éven át látogatták a települést és segítettek vágyaik megfogalmazásában, projektek formálásában.<sup>27</sup>

A 2007-es esztendő azért volt kiemelendő, mivel ekkor saját vezetés alatt álló civil szervezetet hoztak létre, a Csereháti Roma Önszolgálati Közhasznú Egyesületet (Csereháti), 2012-ben FLP (Fiatalok Lendületben Program) keretében fényképezőgépeket osztottak roma gyerekeknek, hogy azok az életüket fotózzák le. Ezekből a fényképekből aztán kiállítások születtek. A „Cserehát hangja” c. projektjükben pedig filmezésre tanították a roma gyerekeket (részben mentorok segítségével, részben tehetséggondozó táborokban), akik aztán dokumentumfilmeket, kis játékfilmeket készítettek az életükről. Az egyesület első generációjának tagjait – akik azóta is folyamatosan fejleszték tudásukat, továbbképzésekre járnak- gyakran hívják tanodákba, táborokba is roma gyerekek tanítására. Létrehozták a Cserepressz független hírügynökséget, mely a csereháti emberek életéről hírt adó videókat készít és tölt fel a youtube-re („László Siroki” vagy „sirokilacika” névre keresve található meg). Ezen kívül a facebook Cserepressz profilon láthatjuk, hallhatjuk munkáikat.

A tomori cigányok időközben szociális szövetkezetet is létrehoztak és működtetnek egy lakáséttermet, ahol tradicionális cigány ételek fogyaszthatók. Ezt csak azért jegyzem meg, hogy illusztráljam, sohasem csak egyetlen módszer, egyetlen tevékenység jellemzi az élő és fejlődő közösségeket, hanem komplex, egymást erősítő folyamatokról van szó.

Az említett médiához kötődő módszerek alkalmasak a közösség bevonására, aktivizálására, az identitáskeresésre, valamint a híradás révén a bevont közösséggel szembeni sztereotípiák oldására. Közösségről kettős értelemben beszélhetünk a leírt esetben, egyrészt a tomoraiak, mint lakóhelyi közösség, másrészt a bevont és aktivizált csereháti fiatalok (és nem is olyan fiatalok) közösségéről. A Csereháti és tagjai fontos szerepet tölthetnek be a vidék roma közösségeinek felrázásában, szervezetek alakításában, hálózatosodásában is.

---

<sup>27</sup> Havasi, 2004

Különleges kezdeményezés (volt) a börtönrádió. Az Adj Hangot Egyesület mentorai (pszichológus, rádiós újságíró, technikus, jogász szakemberei önkéntesként) 2014-től kezdődően rádiós képzést nyújtottak fogvatartottnak három helyen (a Váci Fegyház és Börtönben, a Győr-Moson-Sopron Megyei, és a Fővárosi Büntetés-Végrehajtási Intézet Gyorskocsi utcai épületében). A közel 40 fogvatartott – a mentorok segítségével – saját műsort is szerkesztett társainak. A rádiósok számára mindez egész napos értelmes, fejlesztő szellemi elfoglaltságot jelentett, nőtt a munkáltatásban részvevő fogvatartottak száma. A minden nap sugárzott reintegráló, feszültségcsökkentő, oktató tartalmak több száz fogvatartotthoz jutottak el. Terv volt a rádió rácson kívüli foghatóságának lehetővé tétele, mely a külső világgal való kapcsolattartás, a reintegráció erősítésének fontos eszköze lehetett volna, de 2017 őszén a BVOP felmondta az egyesülettel az együttműködési megállapodást.<sup>28</sup>

### *III.3. Képzőművészet a közösségfejlesztésben*

A mural painting (falfestés) a közösségi művészet egy formája, melyet Nicaraguában, Estelíben komplex közösségfejlesztő módszerként alkalmaz a FUNARTE nevű szervezet. Magyarországra a módszert a Murál Morál Csoport hozta be 2007-2008 között „Utcai képzőművészet – életre keltett falak” ifjúsági projekttel. keretében hátrányos helyzetű fiatalok 6 csoportjával.

A módszer lényege a közös gondolkodás és közös alkotás a csoporttagok teljes bevonódásával. A festés művészi előképzettséget nem igényel, mivel az alkotók nagy méretben dolgoznak, a hiányosságok kiküszöbölődnek. Az alkotási folyamat első részében témafeldolgozás zajlik. Ennek során a csoportvezető nem formális nevelési módszerekkel formálgatja a csoportot (drámapedagógia, művészetterápia, emberi jogi nevelés, környezeti nevelés, globális nevelés, stb.), így csalogatva elő a témával kapcsolatos érzéseket, gondolatokat, ösztönözve a véleménycserét. A második, időben rövidebb, de a munka kicsúcsosodását jelentő és sikerélményt hozó fázisa a festmény elkészítése.

Bármilyen téma feldolgozható, a közösségi tudat tükréként megjeleníthető. A folyamat fejleszti a fiatalok alkalmazkodó, kooperációs és kommunikációs készségét. Fejlődik a fiatalok kreativitása, problémamegoldó készsége, a témafeldolgozás-feltárás révén pedig a világról szerzett ismereteik bővülnek.

---

<sup>28</sup> <https://24.hu/belfold/2017/10/15/elhallgattattak-a-bortonradiot/>



Először egyre nagyobb méretű (A/4 – A/0) papíron, majd lepedővászon készülnek egyéni, kiscsoportos és egész csoportos közös festmények. A résztvevők a 3 alapszín (piros, sárga, kék), feketét és fehéret használnak, és ezekből kevernek ki minden további színt.<sup>29</sup>

Az Egy hajóban Alapítvány Pécssett 2010-ben készített egy nagyméretű falfestményt a Pécs peremkerületeiben (pl. Pécs-Somogyban) élő hátrányos helyzetű és a városközpontban élő fiatalok csoportjaival a mural painting módszer alkalmazásával. Ők multikulturális és vallási témákat dolgoztak fel – többek között Csonka Károly pécsi fotóművész vallási témájú fotóit.<sup>30</sup>

A Dialóg egyesület, 2011-2012 folyamán, Miskolcon zajló „Avasi közösségek” c. projektjének egyik eleme, az avasi lakótelep három bérházának dekorációs célú közösségi festése volt. A résztvevő épületek lakóit először az egyesület önkéntesei keresték fel kérdőívvel. Ezt követően több megbeszélés történt, melyeken alapvetően a falra kerülő minta eldöntése és a munka megszervezése volt a téma. Valóban a cél az is volt – ahogy az egyik érintett épületben meg is történt -, hogy egyéb témákban is elkezdjen a közösség aktivizálódni, szervezkedni. Kis kertet hoztak létre, illetve eddig megoldatlan, súlyos problémát sikerült elrendezniük, ti. nem volt zár a bejárati ajtón, így a hajléktalanok rendszeresen benn aludtak és összepiszkolták az épületet. A programban a cigány és nem cigány lakók sikeresen működtek együtt.

Bódvalenke a szlovák határhoz közel fekvő, csaknem teljesen cigányok által lakott, alig 200 fős település. Bódvalenke freskófaluban a házak falait cigány festőművészek által festett képek díszítik ma már.<sup>31</sup> Az alapgondolat szerint a festmények idegenforgalmi vonzerőt jelentenek, az idecsalogatott turisták a helyi termékeket megvásárolva, szolgáltatásokat igénybe véve erősítik majd a helyi gazdaságot. Sajnos ezidáig ez utóbbi cél nem igazán valósult meg, a festmények azonban a cigány kulturális örökség részeivé váltak, a pozitív cigány identitás kialakításában szerepük óriási lehetőséget rejt magában. A freskók elkészülése idején a művészek a helyi cigány családoknál laktak, a gyerekek nagy figyelemmel kísérték a munkálatokat. A településen sok más fejlesztési kísérlet is zajlott, illetve zajlik (telepfelszámolás, évente megrendezésre kerülő sárkányünnep, szociális szövetkezet és nonprofit kft alakítása, egy waldorf pedagógus alkalmazása a

<sup>29</sup> Katona, 2008

<sup>30</sup><http://www.egyhajoban.hu/megvalositott-projektjeink/hazai-projektek/681-eletre-keltett-falakpecsett-2>

<sup>31</sup> <http://www.bodvalenke.eu/freskok>

gyerekek fejlesztésére, Biztos Kezdet gyerekház, stb.) és sok ötletet forrás vagy egyéb akadály miatt nem tudtak ezidáig megvalósítani.

Told tanodájának gazdag módszertanában fontos szerepet tölt be a művészeti nevelés. A gyerekek által készített alkotások a helyi asszonyok munkája révén (akik hímeztek és varrtak) megjeletek táskákon, egyéb tárgyakon, melyeket az Igazgyöngy Alapítvány webshopjában lehetett megvásárolni. Jelenleg nyomdai termékek kaphatók, melyek a gyerekek munkáiból készültek (képeslapok, naptárak, faliképek, kirakós játékok).<sup>32</sup>

A képzőművészetterápiák is kezdenek teret hódítani Magyarországon. Amennyiben ezek csoportmunkában zajlanak, közösségfejlesztő hatásuk is van. E módszereknek helye lehet az idősellátásban, a szenvedélybetegek és pszichiátriai betegek ellátásában vagy éppen a gyermekvédelemben.<sup>33</sup>

### *III.4. Színház a közösségfejlesztésben*

A elnyomottak színháza technikáinak kifejlesztése Augusto Boal brazil színházi szakember, rendező, politikai aktivista és népművelő nevéhez kötődik. Ennek keretében egy tanulási folyamat részeként arra használják a színházat, eszközeit, lehetőségeit, hogy megszólítsák a társadalmat, stratégiákat próbáljanak ki, melyek társadalmi változásokat hozhatnak létre a közösség javára, aktív szerepvállalásra sarkallnak, fejlesztik a személyiséget.<sup>34</sup>

Magyarországon a Fórum színház módszere adaptálódott ezidáig.<sup>35</sup> A módszer arra épít, hogy a nézők a drámai cselekményt aktívan befolyásoló,

<sup>32</sup> A Toldon zajló fejlesztési folyamatokról lsd pl. a Ritók Nórával készített interjú <https://www.youtube.com/watch?v=8HGESFYANo>

<sup>33</sup> lsd. erről bővebben Havasi, 2017

<sup>34</sup> Schwarcz, é.n.

<sup>35</sup> Egyéb módszerek: Az Állókép Színház (Image Theatre), mely beszéd nélküli műfaj, az emberi test használatával, szoborrá merevített képekben ábrázol. Az Újsághír Színház (Newspaper Theatre) lényege, hogy a résztvevőknek egy újsághírt, vagy bármilyen más, nem dramatikus szöveget kell megjeleníteniük színpadi játékkal. A vágy sokszínűsége (Rainbow of desire) keretében egy olyan módszert dolgozott ki Boal, amelynek segítségével megjeleníthetők az elnyomásra irányuló belső vágyak, az azokkal kapcsolatos képzetek, hozzájárulva azok lerombolásához. A Közvetlen akciók (Direct actions) minden olyan akció magában foglalnak, amelyek alkalmazzák a teatralitást vagy annak elemeit (tiltakozó demonstrációk, tüntetések, felvonulások, munkások összefüvetelei, találkozási, stb.) Ez tehát a közösségi akció, illetve a közösség-szervezés színónímájaként használható. A Láthatatlan színház (Invisible Theatre) váratlan és szokatlan helyeken, helyszíneken jelenik meg (utca, tér, bevásárlóközpont, tömegközlekedési eszközök), ahol az emberek nem számítanak rá, viszont az elnyomás, hátrányos megkülönböztetés a mindennapos gyakorlat része. A járókelők, vagyis a közönség, nem tudják, hogy előre megtervezett színházi előadást látnak és a cél, hogy az előadással cselekvésre késztessek a nézőket (járókelőket), hogy azok reagáljanak. Törvényalkotó Színház (Legislative

megváltoztató, úgynevezett játzó-nézőkké válnak. Először a színészek – nem feltétlenül hivatásos művészek – előadnak egy jelenetet, amely témájában kapcsolódik a közönség egy konkrét problémájához. A jelenetben a főhős (protagonista) nyomasztó helyzetbe kerül a másik főszereplő, az elnyomó agresszív viselkedése miatt, melyből nem tud kilábalni. A jelenet bemutatása után a joker – moderátor – megkéri a nézőket, hogy segítsenek megoldani a főhős problémáját. A jelenetet előlről kezdik játszani, amikor stop bekiabálással bárki, bármelyik pillanatban megállíthatja a játékot és átveheti a főhős helyét a darabban, hogy kipróbálja saját ötletének működőképességét a helyzet megoldására. A többi szereplő improvizál, ám karakterükhöz, szerepükhöz hűnek kell maradniuk. Boal meggyőződése, hogy ha valaki egy fiktív színpadi történet főszereplőjeként megpróbálja megváltoztatni kilátástalannak tűnő helyzetét, és ez a darab képzeletbeli világában sikerül, akkor az átélt élmény cselekvési mintát ad és elősegíti, hogy a valóságban is kézbe vegye sorsa irányítását az érintett.<sup>36</sup>

Az alapszabvány variálható, így pl. Miskolcon az avasi fórum színházi folyamatban a szereplők helyi emberek voltak, a darab kitalálása, megírása is az ő tevékenységük révén történt, melyben szakember segítsége vezette őket. Az előadásra készülés folyamata is közösség- és személyiségfejlesztő hatású ebben a verzióban.<sup>37</sup>

A Dialóg Egyesület Észak-Abaújban (Hidasnémeti, Tornyosnémeti) is használta a módszert a közösség mozgósítására, az emberek aktivizálására. Az egyik településen egy már működő közösségi folyamatba akartak új embereket bevonni, itt építettek a már feltárt problémákra és ügyekre. A másik településen viszont új közösségi kezdeményezéseket akartak létrehozni, ahol a fórumszínházat interjúzás előzte meg. A szereplők a helyiekből kerültek ki, az intenzív 5 napos együttlét, egymás megismerése, bizalom kiépülése, a közös élmények nagy hatással voltak rájuk, aktív résztvevői lettek a közösségfejlesztési folyamatoknak. Maguk az előadások különbözőképpen „működtek”, az egyik helyen nem sikerült feloldani a

---

Theatre) formáját Boal akkor fejlesztette ki, amikor Rio de Janeiro városi tanácsnokaként dolgozott és több törvényt ezzel a módszerrel alkottak meg. Az állampolgárok egy-egy törvény, rendelkezés kapcsán jelenítik meg színpadon elképzeléseiket, ötleteiket és válnak játzó-nézővé, hasonlóan a fórum színházhoz. Az eljárást azóta máshol is alkalmazták, pl. Kanadában és az Egyesült Királyságban. Ez a módszer lehetőséget teremt a szavazópolgárok számára véleményük kifejezésére, arra, hogy párbeszéd alakuljon ki az állampolgárok és az intézmények között, ami hozzájárul a hatalom megosztásához. Ez a Boal által tranzitív demokráciának nevezett hatalomgyakorlási, hatalommegosztási forma átmenetet képez a klasszikus, közvetlen demokrácia és korunk képviselői demokráciája között. (Schwarcz, é.n.)

<sup>36</sup> uo.

<sup>37</sup> A folyamatról készült összefoglalót ld: <https://www.youtube.com/watch?v=duSNzoD5lv0>

konfliktust. A másik településen azt játszották el, hogy a polgármester nem reagál a problémára. Itt a polgármester történetesen jelen volt az előadáson, mely után aktív vita kerekedett és megoldási javaslatok is születtek.<sup>38</sup>

Az *Utcaszak* (Utcaszínházi alkotóközösség) interaktív darabjaiban (melyeket álarcokban adnak elő a profi színészek) társadalmi problémákat dolgoz fel. Néha előadásaik színhelye és közönsége is rendhagyó: cigány közösségek, távoli falvakban. Három rövid történet elejét játsszák el, melyek közül a közönség választ, hogy melyik befejezését szeretné látni és a történet folyását is a közönség tagjai találják ki. Az előadás után a nézőknek lehetőségük van drámajátékokba is bekapcsolódni. Az alkotóközösség ma már egy komplex tehetséggondozó programot működtet, tagjai rendszeresen járnak cigány fiatalok művészeti csoportjait mentorálni, fejleszteni, szerveznek tehetséggondozó tábortokat, előadásokat a fiataloknak. A programnak erőteljes közösségformáló szerepe van.

A Káva Kulturális Műhely, az anBlok Egyesület és a Krétakör együttműködésével létrejött közösségfejlesztő programban (Új Néző) Ároktőn és Szomolyán a cigány és nem-cigány származású lakosok párbeszédéhez szolgáltatott fórumot a színházi nevelés, a fórum színház és a kortárs művészetek eszközeinek segítségével. Dramatizált szituációkat alakítottak ki, melyeket a közösség tagjai szabadon véleményezhettek, formálhattak, nyilvánossá téve mindennapi tapasztalataikat. E falvakban a szakemberek megfigyelése szerint a lappangó vagy felvállalt feszültségek ellenére igény mutatkozik az egyeztetésre, amely számára e kortárs művészeti projekt adekvátabb keretet biztosított, mint a politikai rendezvények.

Ároktőn az eljátszott történet szerint egy fiatal házaspár költözött Ároktőre, akik a falura jellemző, életszerű problémákkal találják szembe magukat. A nézők saját maguk adhattak tanácsot a párnak, amiket a játsszók beépítették a színházi jelenetekbe. A falu fiataljai külön munka keretében kidolgozták, milyennek képzelik a jövő Ároktőjét, majd a falusiak kiscsoportokban dolgozták ki érveiket arra a kérdésre, hogy maradjanak vagy menjenek-e el a településről. A program lezárásaként a résztvevők megtekinthették a videó-összefoglalót az eltelt színházi estéről. Szomolyán négy helyi fiatallal egy fikciós kisjátékfilmet forgattak, melynek történetét maguk írták, a szerepeket maguk játszották.<sup>39</sup>

Miskolcon a Holdam egyesület keretében működik a HatTyúk interaktív és közösségi színház csoport. Ők női témákat dolgoznak fel és adnak elő fórum színházi technikával. Készült darabjuk a civil lét és segítő szakma

---

<sup>38</sup> Molnár- Peták- Vercseg, 2014

<sup>39</sup> <https://kretakor.eu/uncategorized/uj-nezo/>

nehézségeiről, az egyedülálló anyák nehézségeiről (Tünde), illetve a testképzavarról (A hattyúk).

Egy roma színházi társulat megalakításának ötlete Szegedi Dezső miskolci roma származású színművésztől származik. 2005-ben egy tehetségkutató verseny után a Kalyi Jag Roma Nemzetiségi Szakiskola együttműködésével kezdték meg a munkát. Fő céljuk egy olyan színház létrehozása, ahol a romák megmutathatják tehetségüket. A Romano Teatro Kulturális Egyesület az évek folyamán több darabot színpadra állított (La Mancha lovagja, Legendál leszármazottai, Átok és szerelem, Antigóné, Római roma), az utóbbi időben inkább „hakniznak”, illetve a körömi cigány színjátszó csoportnak nyújtanak szakmai segítséget.<sup>40</sup>

A dráma eszközeivel végzett munka sok mindenre szolgál: kommunikációs és együttműködési készség fejlesztése, a másik megértésének képessége, konfliktusok oldása, megelőzése, mozgások beindítója, motiváció felébresztője, közösség kovácsolása a résztvevők között. Képesé tevés, aktivizálás, önismeret. A Fórum Színházzal és bemutatott társaival nem ér véget a munka, az aktívvá vált emberekkel a pozitív élményekre építve tovább lehet haladni a változás felé. E módszerek alkalmazásához azonban érdemes bevonnai már tapasztalatokkal rendelkező műhelyeket.

### III.5. Zene és tánc

Hagyományörző illetve egyházi kórusok még mindig és már megint léteznek. S talán nem véletlen, hogy a cigány közösségekben élő hagyománya van a közös éneklésnek és táncnak, sok településen az első, amit a fiatalok csinálni szeretnének, az lehetőség szerint rendszeresen táncolni, zenekart alapítani.

A közösségfejlesztő számára egyszerű eszköz a közös énekléssel és/vagy táncal eltöltött alkalmak szervezésének kezdeményezése, vagy ha igény mutatkozik rá, a tanulás módjának kialakítása.

A *bódvalenkei asszonykórus* gondolata egy közösségi beszélgetés alkalmával került elő. Arról volt szó, hogy ki-mihez ért, mit szeret csinálni. Kiderült, hogy az asszonyok nem ismerik a tradicionális cigány énekeket, de szeretnék megtanulni őket. Az internet segítségével kerestek dalokat és rendszeresen összeültek gyakorolni. Ezen alkalmak közösségformáló hatását jól illusztrálja az alábbi idézet: „Azelőtt nem érdekelt, hogy mi van a

<sup>40</sup> <https://romanoteatro.hu/>

többiekkel. Most mindig gondolok rájuk, hogy mi van velük. Vagy ha csak elmennek az ablak előtt, jó látni őket.”(bódvalenkei asszony)

Egész más történet – komplexebb, forrás igényesebb- az El sistema és hazai adaptációja a Szimfónia program.

Az „*El sistema*” módszert 1975-ben Jose Antonio Abreu venezuelai zenész és közgazdász dolgozta ki. A célja, hogy komolyzenei képzéssel a gyerekeket eltávolítsák a bűnözéstől, drogoktól, utcai bandáktól. Annak ellenére, hogy néhány gyerek később a világ komolyzenei piacára is eljutott, a programot szociális programként tartják számon, melynek eredménye a bűnözés drasztikus csökkenése. Mintegy 500 zenekar alakult az országban. A programot a kormány finanszírozza. Minden nap 4-8 órát zenélnek a gyerekek hétköznap, hétvégén pedig fellépések vannak. Az oktatás módszere is sajátos, ritmusos játékokkal, testi kifejezéssel kezdenek, majd hangszerrel kézben sokat énekelnek. Eleinte a hangszeren csak egy-egy hangot játszanak. A módszer fontos eleme a közösségi zenélés. A tanár nem csak zenész, hanem un. CATS (citizen, artist, teacher, scholar), inspirálja a gyerekeket az élet minden területén. A szülők bekapcsolódása többféleképpen történik, vannak szülői együttesek, foglalkozások szülők és kistestvérek számára, és az előadások közönségét is többségében a szülők adják.<sup>41</sup>

A „*Szimfónia* program” először Monoron, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat „Jelenlét programjában” indult a tabáni telepen. Az eredeti módszerben a zenetanár tölt be többszörös szerepet, a magyar adaptációban egy szociális munkás segítő csatlakozott a zenetanárhoz. Miskolcon két általános iskolában (Avas és Vasgyár), BAZ megyében ezen kívül Felső- és Alsózsoltán, Szendrőládon indultak rövid, egy éves szimfónia projektek. A különböző helyszíneken más-más hangszerekkel ismerkedtek a gyerekek, annak függvényében, hogy milyen tanárt sikerült bevonni. Egy helyen a klasszikus cigányzenekar hangszereit oktatják, de van, ahol fúvós hangszereken tanulnak a gyerekek. A projekt végét követően 2012-ben megalakult a Szimfónia Alapítvány, ami művészeti iskola keretében folytatja a megkezdett programokat. Viszont a módszer valamelyest megváltozott, pl. a bekapcsolódott gyerekek száma nőtt, a szociális munkás szerepe megszűnt, az egy gyermekkel való foglalkozás intenzitása csökkent. Van, ahol teljesen megszűnt a program és egyetlen helyen, Szendrőládon folyik eredeti formájában tovább, amire az MMSz először központi keretéből biztosított forrást, majd sikerült egyéb külső forrásokat találni.

---

<sup>41</sup> <http://fundamusical.org.ve/nocleo0073.Vh7Shftmko>, Spirkóné, 2017

A zenének és táncnak számos pozitív élettani és lélektani hatása van. Társadalmunk sok tagját gyötri depresszió, apátia, boldogtalanság. Mindezeket a tüneteket a zene és tánc oldani, csökkenteni tudja. A magány, közösségihiányos állapot, apátia ördögi körben kapcsolódik össze. Aki passzív és a világból visszahúzódott, magától nem kezdeményez és egyébként is nehezen mozgósítható, így viszont állapota változására nem lehet számítani. Ezen a ponton válik fontossá a közösségfejlesztők és szociális munkások szerepe, hogy mozdítsák meg, vonják be, aktivizálják az embereket. Ennek egyik legegyszerűbb és ősi eszköze a zene és tánc világa lehet. Természetesen „célcsoportonként” változhat, hogy milyen zene és milyen tánc lehet célravezető, mit értékel az adott közösség.

### III.6. Mese

„Az ember közösségi lény, és a történetmesélés, a „rólunk- nekünk szóló” történetek megosztása univerzális emberi igény. A népmese közösségteremtő és -megtartó erejével a csodás tájak és történetek között is a legvalóságosabb valóságba visz, és ha sűrű, sötét erdőben járnánk, akkor is reményt ad.”<sup>42</sup>

A mesék sokféle szerepet töltenek és részben töltenek be ma is életünkben. Tudást- gyakran szimbólumokba rejtetten- közvetítenek a világról, értékeket jelenítenek meg és motivációt erősítenek (mert a mesékben a jó elnyeri jutalmát, érdemes útra kelni, megküzdeni, stb. A mesék megszínésítik az életünk esztétikájukkal és fantáziavilágukkal, szórakoztatnak, megnyugtatnak, megvigasztalnak. A múltban a mesemondás és hallgatás gyakran közösségi eseményhez kötődött (pl. halottvirrasztáskor, csoportos munkavégzés és annak szünete, téli esték, fonóbeli együttlét, stb.).

A mesék közvetítették a vallásos tudat elemeit, a történelmi emlékezetet, a hiedelemvilágot, a társadalmi emlékezetet, személyes élményeket. A mesemondás a generációk közötti kommunikáció eszköze is volt.<sup>43</sup> A mese helye és szerepe mára megváltozott, funkcióit részben más jelenségek vették át. A mese a gyermekvilág rész lett, de ott is inkább a „nézett” mese a domináns ma már.

Ugyanakkor egyre többen ismerik fel a mesék majdnem elfeledett funkcióit és a mesemondás, mesehallgatás, a mesék által közvetített üzenetek megértésének fontosságát. Ma a mese újrafelfedezésének időszakát is éljük, érdeklődnek iránta pedagógusok, pszichológusok, tudatos szülők, sőt a

<sup>42</sup> <http://mesekozpont.hu/oldal/bemutakozunk>

<sup>43</sup> Keszeg, 2010

közösségfejlesztés eszközeként is megjelent. Van meseterápia,<sup>44</sup> mesepszichológia,<sup>45</sup> mesepedagógia, vannak újra mesemondók és mesemondó közösségek.

A Meseszó Magyar Mesemondó és Szövegfoklór Egyesület országos népmesemondó találkozókat és népmese konferenciákat szervez, meseesteket tart, mesés programjaival részt vesz az Ördögkatlan fesztiválon, és mesemondókat képez (Magyar népmese – hagyományos mesemondás: A szövegfoklór tanulása és tanításának módszertana című 60 órás akkreditált továbbképzés keretében).<sup>46</sup>

A Meseközpont, majd új nevén a Világszép Alapítvány egyik célja a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyerekek támogatása és mesékkal való megismertetése. Ezen kívül rendszeresen szerveznek családi mesedélutánokat is, hogy minél több gyereknek része legyen a régen még természetes, ám mára szinte teljesen elfeledett közösségi élményben (mesehallgatás, közös mondókázás, éneklés). Táborokat szerveznek gyermekotthonban élő kamasz lányoknak és külön kamasz fiúknak, nevelőszülő családoknak, nevelőszülőknél élő kamasz gyerekeknek, kisiskolásoknak és ovisoknak.

A felnőtteknek szóló meseestjeivel az alapítvány azt a hagyományt szeretné feleleveníteni, hogy évezredek át felnőttek meséltek felnőtteknek a közös együttlétek során, szomszédokról, falubeliekről, királyokról, és sárkányokról.

A munkát a Palóznaki Meseközpontban kezdték, azóta Budapesten, Miskolcon, Nagybarcán, Halmajon és Gencsapátiban is jelen vannak munkatársaik. Meséltek-mesélnek családok átmeneti otthonában, idősotthonokban, iskolákban. A résztvevők nyitottabbá válnak ezen alkalmon, könnyebben jönnek elő történetek, „nagy megosztások”.

Jelenleg futóprogramjukban felsőfokú végzettséggel rendelkező, a gyerekek és a gyermekvédelem irányában elkötelezett felnőtteket várnak önkéntes mesélő képzésre, akik a képzés után, havi néhány alkalommal esti mesét fognak mondani különböző gyermekotthonokban.<sup>47</sup>

*A Holnemvolt Mesemondó Alapítvány* izgalmas kezdeményezése a mesemondó slam, mely a slam poetry mintájára jött létre, és egy fiatalos, vagány, közösségi műfaj. A Holnemvolt Klub slam rendezvényein akárki mesélhet, aki beteszi a nevét a kalapba és azt kihúzzák. Hét percet kap minden mesélő, hogy elmondja történetét. Csak olyasmiről lehet mesélni, ami a mesélővel történt

---

<sup>44</sup> lsd Boldizsár Ildikó és Antalfai Márta munkásságát

<sup>45</sup> lsd Kádár Annamária munkásságát

<sup>46</sup> <http://www.meseszo.hu/programok.html>

<sup>47</sup> <http://mesekozpont.hu/oldal/bemutatkozunk>



vagy jelen volt, amikor megesett (személyes sztorik); egyetlen összefüggő történetet lehet elmesélni és a történetnek valamilyen módon kapcsolódnia kell az est meghirdetett témájához. A legjobb mesékről a közönség szavaz. Az alapítvány ezen kívül szervez mesemondó műhelyeket (workshopokat), meseköreiben külföldi mesemondókat fogad és 2011-től megrendezi a Holnemvolt Fesztivált, mely Magyarország első, hagyományteremtő nemzetközi mesemondó fesztiválja.<sup>48</sup>

Miskolcon a *Szávitri alapítvány*<sup>49</sup> jeleskedik a népmesék világához kapcsolódó programok szervezésében. Nagy sikerű, 2017-ben rendezett Aranyalma mesekonferenciáján a pedagógusok mellett megjelentek a szociális szakma képviselői is (családsegítő, iskolai szociális munkás). Az alapítvány rendszeresen szervez meseesteket, illetve a „Színrelépő” csoportjában 7-14 éves gyerekek számára tart mese- és drámapedagógiai módszerekkel közösség- és személyiségfejlesztő foglalkozásokat.

A meseestek, mesemondó körök több funkciót is betölthetnek: aktivizálhatnak, bevonhatnak, de ugyanakkor segíthetnek a közösségben való benntartásban, a közösség erősítésében, színesítésében. A mesék alkalmazhatósága egyszerű és alkalmazási területei is szinte korlátlanok, hiszen az emberekben benne van „a történet iránti éhség és közösség iránti vágy. Mesélni és mesét hallgatni mindenki tud, lehet mesélni a szívünk alatti magzatnak és a túlra indulónak.”<sup>50</sup>

A közösségfejlesztő számára azt is fontos tudni, hogy akkor működik egy közösség, ha vannak közös történetek, ezért alkalmakat kell teremteni a történetek keletkezésére. Ez már persze túlnyúlik a mesék világán, illetve visszakanyarodik hozzá, hiszen a közös élményekből mesék lesznek. A népmesék és a személyes mesék mesélése (personal story telling), feldolgozása, újabb lehetőségeket, eszközöket ígérnek, melyekkel az emberek tűzbe hozhatók, identitásuk formálódhat, kikristályosodhat, melyek segítségével tanulhatnak önmagukról, másokról, a világról és nem utolsósorban élményt szereznek.

---

<sup>48</sup> [http://holnemvoltfoundation.org/?page\\_id=25](http://holnemvoltfoundation.org/?page_id=25)

<sup>49</sup> <https://www.facebook.com/szavitrialapitvany/>

<sup>50</sup> Bajzáth, M: szóbeli közlés a miskolci Aranyalma konferencián 2017-ben

## IV. Spontán közösségfejlődés- a szervezetté válás dilemmái

Dékány a közösségeket a szervezetektől különböztette meg. A közösségeket jellemzi a hosszú távú tagság, a tagok között intenzív, meleg kapcsolatok, hogy azok élettel teltek, érték- és érzelmetelítettek, tradícióval rendelkeznek. A szervezetek ezzel szemben részleges, egycélú, érték- és normaszegény képződmények, melyekben a tagság átmeneti, a kapcsolatok hűvösesek, részlegesek, rövid távúak.<sup>51</sup> Kiindulási pontként elfogadva e megkülönböztetést, hozzátenném, hogy a szervezeteknek is kialakulnak tradíciói, érték- és normarendszerük, és élettartamuk sem feltétlenül rövidebb, mint egyes közösségké. Én a hangsúlyt a két forma közti különbségben inkább a szervezet formalizáltságára és professzionalizálódására helyezném. A formalizáltság mind a tagok közötti, mind pedig a külvilághoz/környezethez fűződő kapcsolatokat, a célokat, a működésmódot jellemzi. A szervezetek „hivatalosak”, az ország jogszabályai által meghatározott szervezeti formák valamelyikében működnek, sok-sok külső előírás betartásával.

A tanulmánynak ebben az alfejezetében egyrészt rá szeretnék mutatni, hogy a spontán közösségfejlődés, közösségek képződése nem szűnt meg a mai korban sem, maximum ezek a közösségek más jellegűek, mint a tradicionális közösségek voltak. Másrészt azzal a kérdéskörrel foglalkoznék, hogy ha egy közösség céljainak támogatására szervezetet, szervezeteket alakít, milyen új viszonyok, konfliktusok, kihívások keletkeznek, milyen dilemmákkal jár mindez, nem tűnik-e el a közösségi minőség ebben a folyamatban, a formalizálódás, professzionalizálódás során.

E kérdések szemléltetésére a miskolci Holdam Egyesület történetét szeretném felvázolni az alábbiakban Tuczai Rita írása<sup>52</sup> és egy egyesületi taggal (Zámborszky Eszterrel) készített interjú alapján.

„A Holdam Egyesület a nőiség, az anyaság, a szülés és a születés minél teljesebb, tudatos megéléséért munkálkodik. Küldetésünk, hogy segítséget nyújtsunk a női életkór állomásain (menstruáció, párválasztás, házasság, szülés, gyermeknevelés) felmerülő kérdésekben a Miskolcon és az Észak-Magyarországon élőknek.“<sup>53</sup>

---

<sup>51</sup> Dékány, 1943

<sup>52</sup> Tuczai, 2015

<sup>53</sup> <http://www.szuleteshete.hu/szervezok/2012/holdam-egyesulet-miskolc-4>

2007-ben, az első Születés Hete rendezvénysorozat megrendezésekor összeállt egy önkéntes munkát végző csapat, aminek tagjai vagy hasonló élethelyzetben voltak (gyermekvárás, szülés) vagy ezen élethelyzet támogatásának vágya (dúla, kismamajóga) jellemezte őket. (A Születés hete rendezvény sorozat azóta is évről-évre megrendezésre kerül.) Szinte azonnal megjelent párhuzamosan egy informális szerveződés, az un. „Holdtölte”. Ez a női együttlétnek egy holdjáráshoz kötött alkalma, ahol a nehéz élethelyzetek megbeszélése, öröm-bánat megosztása vagy csak játékos, élményt adó együttlét a cél. Ezekre az alkalmakra valakinek az otthonában kerül sor, akinek leghamarabb eszébe jut meghívni a többieket.

A Holdtölték külsősök számára is nyitottak, lehetővé téve a közösséghez csatlakozást.

Még 2007-ben megalakult a Holdam Egyesület is, melynek honlapján ez állt: „A Holdam Önsegítő és Ismeretterjesztő Egyesület miskolci nők és anyák közössége... aktívan részt veszünk családokat érintő, szemléletformáló tevékenységekben, és a női támogató közösségek születésének népszerűsítésében.” Érdekes kettősség, a szervezet önmeghatározása szerint maga is közösség, nem csupán szervezet, illetve célja hasonló közösségek létrejöttének támogatása. 2010-től váltak heti rendszerességűekké a baba-mama klubok, a szervezeti tagság találkozói, melyeken egy-egy aktuális témát beszéltek át, olykor előadókat is meghívtak. Az évek folyamán a klubok részvevői és szervezői cserélődtek, új témák jöttek be, pl. Mesés baba-mama klub vagy a Mums' English Club. 2011-ben nyitotta meg kapuit a „Holdam udvar-civil anyaközpont és családbarát közösségi tér” a belvárosban. Itt az anyák gyermekeikkel együtt napi rendszerességgel találkozhatnak egymással, adott a pelenkázási, szoptatási és ételmelegítési lehetőség, játékkuckó a kicsiknek, pihenő felületek a szülőknél. A vendégeket önkéntes háziasszony fogadja. Az egyesület bevezette az un. Közösségi Támogatási Rendszert (KTR). Ez egy belső, havonta ismétlődő pályázati kiírás, mely keretében a Holdam tagok pályázhatnak saját projektjeik, ötleteik vagy tanulmányaik megvalósítására.

A szervezeti működés anyagi vonatkozásai (a Holdam Udvar fenntartása, a KTR működtetése) az egyesületet a pályázati rendszer irányába vitték, - hiszen ma Magyarországon a civil szervezetek számára jobbra ez biztosítja a megélhetést. Bevétele a szervezetnek a pályázati pénzekon kívül a Holdam Udvar bérbeadásából származik, egy ideig jártak un. családi napokat tartani cégekhez, jelenleg pedig a klub foglalkozásokon, előadásokon fogadnak el adományt, aminek van egy javasolt összege.

A pályázatok a tagok egyéni érdeklődési köréből születtek, az egyesület minden ötletnek teret (és szervezeti háttérrel) adott. Így volt kismama reintegrációs projekt Ózdon, majd egy másik a család és karrier összeegyeztethetőségének témájára, az önkéntesség népszerűsítésére, 2013-tól beindultak azok a projektek, melynek célcsoportjai a hátrányos helyzetű, illetve roma anyák. Amikor pedig a közösségben többen elváltak, jött az egyedülálló anyák program.

Szélesedett a más szervezetekkel, intézményekkel való együttműködés is, amelyek ismét újabb témákat hoztak be a szervezet életébe, pl. a NANE egyesülettel való kapcsolat a nők elleni erőszak elleni tiltakozás mozgalmához való intenzívebb csatlakozást. Az egyesület részt vett a Helyi Esélyegyenlőségi Program (HEP) kidolgozásában és a Női Esélyegyenlőségi Fórum (NEF) szervezésében.

Időközben a szervezeti tagság 25 főre nőtt és a taglétszám további növelését nem tartották kívánatosnak a működés áttekinthetősége és rugalmassága érdekében. Formálódott egy olyan csoport - részben a projektekben való munkavállalása okán-, mely sokkal intenzívebben volt jelen a szervezeti működés fenntartásában. Belőlük lett a Holdam elnöksége (a hét főt a tagság választotta, de személyükben ők a Holdam munkavállalói voltak). Párhuzamosan pedig létrejött a Holdam klub, ami azokat az újabb szimpatizánsokat fogta össze, akik szerették volna a Holdamhoz való tartozásukat kifejezni. Ugyanakkor a tagság egy rétege (mondhatjuk az első generációnak) kinőtt a kisgyermekes létből és nem lettek munkavállalók sem. Ők a továbbiakban személyes baráti szálakkal és a Holdam rítusaiban, vagy önkéntes munkára alapozó rendezvényein tudtak/tudnak kapcsolódni.

A munkavállalói csoport egyre karakteresebb jelenlétét az önkéntes munka szerepének csökkenése kísérte, kivéve a munkavállalók önkéntes tevékenységeit. A munkavállalók olyan témákat is behoztak a Holdam tevékenységrendszerébe, amik eltértek annak eredeti céljaitól. A rengeteg projekt ráadásul az elnök túlterhelésével is járt, aki egy ponton jelezte, hogy túl sok felelősséget érez magán, és ami valaha kaland, közösségi élmény volt számára, az nyomasztó teher lett. Ez annál inkább kihívás volt a szervezet részére, mivel annak sikere szempontjából kezdettől fontos volt az elhivatott vezető léte, aki kézben tartotta a dolgokat.

Történtek sikertelen próbálkozások a szervezeti feladatok felosztására (pl. pénzügyi, spirituális, a Holdam Udvar gondozó, forrásteremtő stb. munkacsoportok alakítása), végül azonban az első elnök lemondott. A szervezeti működés sosem volt konfliktus mentes, e téren Nagy Gabriella coachtól a szervezet tagjai megtanulták az „irányított robbantás”

kommunikációs elvét, amely révén a spontánul kirobbanó konfliktusokat terelték egy olyan mederbe, amikor a tudatosan robbantották lappangó konfliktusaikat „konfliktus gyűléseken” (Tuczai Rita definíciója).

A konfliktusok közül a legélesebb talán az volt, hogy egyes tagok nehezményezték, hogy a Holdam Udvarba cigányok is bejöttek (a hátrányos helyzetű asszonyok projektjei kapcsán). Törésvonal keletkezett a „spirituálisok” és azok között, akik „ebből akarnak megélni” (a tagok címkézései).

Végül egy profiltisztításban állapotok meg a tagok: a Regina egyesület a cigány nők projektjeit, a Szávitri Alapítvány a mese programokat vitte tovább és a Holdam maradt a szülés, gyereknevelés kérdéseinél. A három szervezet között a kapcsolat meglazult, inkább személyi átfedések vannak, mint egymást kiegészítő együttműködés. „Azt mondtuk, hárman erősebbek leszünk, nem jött be, a szétválás azért csak szétválás” (interjúrészlet ZE). Az utóbbi egy évben a Holdamnak 3 vezetője is volt, ami azt mutatja, hogy a szervezet még mindig „keresi magát”.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a leírt történetben a formálódó közösség mellett szinte azonnal megjelent egy szervezet. Ez az erőforrások gyűjtése és mobilizálása szempontjából szinte elengedhetetlen, hiszen jogrendszerünkben egy közösség szervezeti forma nélkül nem tud helységet bérelni, adományt gyűjteni, stb.

Tuczai négyféle tevékenységet azonosított a Holdam működésében, ezek az önszervező gyakorlatok, ügyközpontú szerveződések, szakmai projektek, Holdam vállalkozások.

Az önszervező gyakorlatok és ügyközpontú szerveződések mind a közösséget, mind a szervezetet jellemzik. Az előbbi kategóriába tartoznak a baráti kapcsolatok, rítusok-szertartások, egyéni krízishelyzetekben nyújtott támogatás-összefogás és a konfliktusgyűlések. Az ügyközpontú szerveződések pedig olyan közös ügyek, melyek összefogást erősítő cselekvésekre, önkéntes munkára vagy jelenlétre készítetik a tagságot, így a szülésfelkészítő-, ezoterikus-, önismereti- és gyógyító szerveződések, a holdamos rendezvények (Születés Hete, Vörös sátor Fesztivál, Néma tanúk hete stb). A csoportok informálisak és nyitottak, bárki bármikor beléphet, bekíváncsiskodhat, időnként konkrét meghívást is kaphat.

A szakmai projektek és a Holdam vállalkozások kifejezetten a szervezeti működés részei. Azonban a szervezeti struktúra és működés sajátos, magán viseli annak nyomát, hogy egy közösségre épül, közösség működteti. Így például a szabadság, önállóság, kezdeményező képesség valamennyi tag számára adott (volt). Ebből eredtek az említett igencsak diverzifikált projekt

tevékenységek, vagy a sokféle klub, előadás, képzés, tréning létrejötte. Egy másik holdamos gyakorlat pedig a felelősség leosztása helyett a felelősség felvállalása, a munkamegosztás spontán megvalósulása (volt). Ezen jellemvonásokra úgy is tekinthetünk, mint a posztmodern munkahely jellemzőire (Izd. erről pl. Szivárványgazdaság vagy Információ gazdaságtan könyveket.)<sup>54</sup> De tekinthetjük egy olyan kísérletnek is, melyben egyidejűleg akartak a tagok közösségként és szervezetként funkcionálni. Egyelőre ez csupán átmenetileg sikerült, de hiszen az átmenetiség és változás az élet velejárója. Nagy Gabriella coach a Holdamot jellemző folyamatos átrendeződő állapotot folyékony struktúráként írta le.

A Holdam története folyamán több száz anya kapcsolódott be a tevékenységekbe, -a roma nős projektek célcsoportjain kívül- valamennyien városi értelmiségiek. Ez két további kérdést vet fel. Egyrészt, hogy mekkora lehet egy közösség létszáma, valamint hogy egy közösséghez tartozásnak nem előfeltétele-e a tagok hasonló társadalmi és kulturális helyzete. E kérdésekre jelenleg hipotetikus válaszok adhatók, mind a Holdam esetében, mind tágabb értelemben.

Mivel a közösség jellemzőjeként tételeztük a tagok közötti intenzív, meleg kapcsolatokat, több száz ember viszonylatában ezek fogalmilag nem működhetnek. Feltételezzük tehát, hogy a Holdam működése során több közösség alakult, formálódott, létezett és létezik. A másik jelenség, ti. hogy hasonló kulturális milióból származnak a Holdam tagok (és szimpatizánsok) arra utal, hogy a közösség formálódásához szükséges a kultúra, neveltetés, értékek, világlátás azonossága vagy legalább közelsége.

---

<sup>54</sup> Dauncey, 2001, Szabó- Hámori, 2006

## V. Konklúziók

A tanulmány kiindulási pontja a CDCR fogalom meghatározása volt, mely szerint a közösségfejlesztés tág értelemben magában foglal egy sor értéket és gyakorlatot. Mik is ezek az értékek? Az önségítés, partnerség, kooperáció, részvétel, részvételi demokrácia, képessé tevés (capacity building), hatalommal való felruházás (empowerment), „grass root” kezdeményezések, helyi emberek bevonása, kisléptékű, önmagában bízó, önszervező közösség. A lista folytatható. A (siker) közösségfejlesztési folyamattal együtt jár a tanulás, a társadalmi kohézió növekedése, a társadalmi integráció. A közösségfejlesztésnek szoros kapcsolata van a jó társadalom, a jó életminőség és a fenntartható fejlődés eszméivel.

A közösségfejlesztés azon az elképzelésen alapul, hogy társadalmaink közösséghiányosak, illetve a meglévő közösségek nem elég erősek (teljesek) ahhoz, hogy tagjaik boldog, kiteljesedett életet éljenek. Ezek a kérdések maguk is külön tanulmány tárgyai lehetnek, kezdve annak vitatásától, hogy tényleg hiányoznak-e a közösségek, nem csupán más formát és jellemzőt öltöttek-e. Jelen írásban abból a tényből indultunk ki, hogy léteznek a közösségfejlesztő tevékenységeket, s ezeket rendszereztük első lépésben. Ezt követően a magyar közösségfejlesztők történetével, módszertanával és képzési helyeivel foglalkoztunk. A közösségfejlesztés, mint eszköz megjelent hazánkban a terület- és vidékfejlesztésben, a leszakadó társadalmi rétegek társadalmi integrációjának kísérletében, a szervezetfejlesztésben, az oktatás világában, a városi megújulási törekvésekben és a szociális ellátórendszer egyes területein.

A közösségfejlesztő folyamatokat kezdeményezheti egy a közösséghez képest külső vagy belső személy, illetve szervezet. Ha szervezet a kezdeményező, akkor is konkrét személy(ek) a cselekvő(k), így ennek nagy jelentőséget nem tulajdonítunk. A külső/belső dimenzió viszont lényeges. A külső szereplő másképp látja a közösséget, lehet, hogy több kapcsolata, tapasztalata van, de talán nehezebb elnyernie a belső emberek bizalmát. Ráadásul számára nem annyira létkérdés a tevékenység sikeressége. A belső ember elkötelezettebb, talán jobb helyismerete van, talán jobban bíznak benne a közösség tagjai. Sok a „talán”, hiszen minden közösség és minden fejlesztési szituáció más-és más. Ami a külső/belső dimenziót összeköti, hogy a külső fejlesztő csak akkor lesz sikeres, ha lesznek belső szövetségesei, sikerül aktivizálni a belső embereket.

A tanulmányban bemutatott módszerek leginkább a bevonásban, aktivizálásban nyújtanak segítséget, illetve olyan képességek fejlesztésében

(kooperáció, csoportmunka, önismeret, empátia), amik elengedhetetlenek a közösség sikeres fejlődéséhez. Igyekeztünk olyan módszereket és kezdeményezéseket bemutatni, ami a KÖFE kikristályosodott gyakorlatán túlmutatóak, újabb keletűek. Ezeket elsősorban a művészetek és a mese világában találtuk meg.

A tanulmány záró részében arra az esetre tértünk ki, amikor egy közösség spontán formálódik, majd céljainak elérése érdekében szervezetet alakít, s ekkor bizonyos ellentmondások keletkeznek a két forma találkozási felületén. Értelmezésünkben a bemutatott történetben a posztmodern kor új típusú munkahelyei, új típusú szervezete jött létre. Az eset arra is ráirányította a figyelmet, hogy a közösség, mint élő entitás folyamatos változáson megy keresztül, illetve arra a hipotetikus állításra, hogy a közösségé váláshoz a tagok hasonló kulturális háttérrel kell rendelkezniük.

## *Irodalom*

- Dauncey, Guy (2001): Összeomlás után. A szivárványgazdaság kialakulása. Budapest, Göncöl kiadó
- Dékány, István (1943): A mai társadalom: Bevezetés a társadalomtudományokba. Budapest: Pantheon Kiadó
- Gorman, Margo (2002): „Közösség” Európában. In.: Parola, 2002/2 sz., 9-14. o.
- Farkas, Gabriella (2010): Közösségfejlesztés magyar módra. A Közösségi Kezdeményezéseket támogató Szakmai Hálózat előzményei és rövid története. Szakdolgozat
- Gosztonyi, Géza (1998): Közösségi szociális munka. In: Kozma Judit (szerk.): Kézikönyv szociális munkásoknak. Budapest, Szociális Szakmai Szövetség.
- Gosztonyi, Géza: A közösségi szociális munka és a közösségfejlesztés speciális kapcsolata Magyarországon. In: Sipos Flórián (szerk.) (2008): Közösségi szemlélet a szociális munkában. Szöveggyűjtemény. p 9-11.
- Havasi, Virág (2004) Közösségfejlesztés-Roma programok. Jegyzet a „Kistérségi mentorképzés” c. kurzus hallgatói számára
- Havasi (2017): A művészetterápiák és alkalmazási lehetőségeik a szociális szférában valamint a szociális munkások képzésében. In: Szellem és tudomány. 8 évf. 1-2. sz. 146-165.
- Henderson, Paul and Ilona Vercseg (2010): Community development and civil society. Making connections in the European Context. Policy Press, Bristol.
- Katona, Krisztina (2008): A mural painting módszer. Parola, 3. ([http://www.kka.hu/\\_Kozossegi\\_Adattar/PAROLAAR.NSF/cimsz/A4C3BC5C90696B01C125751F003BA62B?OpenDocument](http://www.kka.hu/_Kozossegi_Adattar/PAROLAAR.NSF/cimsz/A4C3BC5C90696B01C125751F003BA62B?OpenDocument) letöltve:2012.08.08.)



- Keszeg, Vilmos (2010): Mese, mesemondás. In: Romániai magyar lexikon (<http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=31> letöltve:2017.11.08.)
- Molnár, Aranka –Peták, Péter- Vercseg, Ilona (2014): Közösségi lehetőségek a mélyszegénység elleni küzdelemben Önszerveződés és szakmaközi együttműködés. Módszertani útmutató. ISBN: 978-963-08-9171-4 ([http://www.melyszegenysegy.hu/dokumentumok/dokumentumtar\\_tartalma/TAMOP\\_513\\_kozfejl\\_modszertani\\_edok.pdf](http://www.melyszegenysegy.hu/dokumentumok/dokumentumtar_tartalma/TAMOP_513_kozfejl_modszertani_edok.pdf) letöltve:2017.09.10.)
- Péterfi, Ferenc (2009): Érdekképviselő, érdekvédelem, hatalomkontroll – mivégre? In: Civil Szemle, VI. évf., 1-2. sz., 78-94. o.
- Schwartz, Gyöngyi (é.n.): c.n.([www.temittennel.hu/forumsz.html](http://www.temittennel.hu/forumsz.html) letöltve:2012.08.08.)
- Spirkóné, Bodnár, Beatrix (2017): A zeneoktatás hatása a szocializációs folyamatokra. Szakdolgozat.
- Szabó, Katalin- Hámori, Balázs (2006): Információgazdaságtan. Budapest, Akadémiai Kiadó
- Thomas, David N. (2007): Végig a hatvanas és hetvenes éveken. In: Paul Henderson (szerk.): Az angol és holland közösségi munka, közösségfejlesztés fejlődésének áttekintése. Parola füzetek. Közösségfejlesztők Egyesülete, Budapest
- Tuczai, Rita (2015):A társadalmi hatások vizsgálata a női csoportok működésében. Kézirat
- Varga, Tamás.- Vercseg, Ilona (szerk.) (1998): Közösségfejlesztés. Budapest, Magyar Művelődési Intézet
- Warren, Rolande, Leslie. (1978): The Community in America. Chicag, Rand McNally
- Zastrow, Charles (1994): A szociális munka közösségi gyakorlata. In: Gosztonyi, Géza (szerk.): Közösségi szociális munka. A szociális munka elmélete és gyakorlata 3. kötet. Semmelweis Kiadó, Budapest, 219-257.